

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Libyen 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Libyen präglas av interna väpnade konflikter och instabilitet alltsedan diktatorn Muammar Gaddafi störtades i revolutionen 2011. År 2014 genomfördes ett demokratiskt val och en temporär konstitutionell deklARATION antogs som garanterar civila och politiska rättigheter. För att råda bukt på striderna som under sommaren 2014 blossade upp mellan miliser allierade med parallella institutioner i västra (Tripolitania) och östra (Cyrenaica) Libyen har FN engagerats. Parallella institutioner styr alltjämt de facto landet och den libyska staten står utan fungerande rikstäckande kontroll. Det gör att parallella institutioner, miliser, stammar och andra grupper konkurrerar om maktutövning och rättsskipning. Bland dessa finns Daesh. Konflikterna som pågår i landet är komplexa med många olika aktörer.

Straffriheten och korruptionen är utbredd. De mänskliga rättigheterna kränks på många områden. Yttrande- och pressfriheten är i stor utsträckning inskränkt. Journalister, opinionsbildare med flera utsätts för hot, våld och kidnappningar. Kvinnors rättigheter kränks. De har inte samma möjligheter som män att göra sina röster hörda. Kvinnors rörelsefrihet är sämre än mäns och de råkar i högre utstäckning ut för sexuella övergrepp.

På grund av konflikterna lever ungefär 300 000 libyer som internflyktingar. Libyen är också ett transitland för migranter och flyktingar. I den rådande instabiliteten frodas människosmugglingen till Europa. Förhållandena för migranter och flyktingar i Libyen är ofta undermåliga. Ett trettioal

förvarsenheter håller ett tusentals migranter frihetsberövade. Endast hälften av dessa enheter står under statlig kontroll, men även på dessa platser är villkoren ofta mycket svåra.

Även om Libyen präglas av interna konflikter och instabilitet finns det goda krafter i samhället. Efter revolutionen fick civilsamhällsorganisationer, bland dem kvinnorättsorganisationer, möjlighet att ta plats och även om de tystats ner under senare år kan de komma att spela en viktig roll i framtiden. Libyerna tillhör ofta stammar och sammanhållningen i de lokala samhällena förklarar varför fullständigt kaos inte utbrutit i avsaknad av en fungerande stat.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

På grund av de mångfacetterade konflikterna i landet de senaste åren saknas ett fungerande landsomfattande rättsväsende. Redan före konflikterna kännetecknades rättsväsendet av brister ärvda från Gaddafis tid vid makten. Dessa brister har blivit akuta på senare år men lokala variationer finns med hjälpligt fungerande domstolar och polis. Strafffriheten och korrruptionen är utbredd.

Hela rättssystemet är bristfälligt. Det finns ingen möjlighet att tillgodose en säker rättsprocess. I områdena kring Benghazi, Derna och Sirte har domstolarna endast genomfört ett fåtal rättegångar under 2015 och det har förekommit hot mot domare, åklagare och annan personal. Militärdomstolar förekommer i landet.

Straffbarhetsåldern i Libyen är 14 år.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Demokratiska processer i Libyen präglas av interna konflikter och instabilitet. Vid de allmänna valen år 2014 valdes Representanthuset (House of Representatives). Valdeltagandet var lågt och valprocessen kantades av oroligheter. På grund av bristande säkerhet flyttades Representanthuset till

staden Tobruk i landets östra del. För att överbrygga motsättningar och få slut på maktutövning av parallella institutioner ledde FN under 2015 den libyska politiska dialogen som välkomnades av världssamfundet. Ett niomanna Presidentråd instiftades under ledning av Fayed al-Serraj som också är premiärminister i den libyska regeringen. Enligt överenskommelsen skulle representanthuset godkänna regeringen men så har inte skett. Det finns också fortsatt parallella institutioner, som i varierande grad utövar kontroll över statliga myndigheter.

Ett hundratal miliser kontrollerar landet militärt. Inom detta lapptäcke av väpnade grupper skiftar allianserna. I Cyrenaica och i dess centralort Benghazi dominerar generalen Heftar, i Tripoli stödjer flertalet miliser Presidentrådet och i Tripolitania dominerar Misratha-milisen som 2016 hade stora framgångar mot Daesh.

Libyen antog efter revolutionen en temporär konstitutionell deklaration som i teorin garanterar civila och politiska fri- och rättigheter. Framtagandet av en ny konstitution har blockerats av oroligheterna.

Det civila samhällets utrymme

Under Gadaffis tid vid makten rådde starka begränsningar och det fanns knappast något oberoende civilt samhälle. Under revolutionen 2011 bildades en rad organisationer. Journalister och kvinnorrättsorganisationer vann mark. När de väpnade konflikterna tilltog 2014 begränsades det civila samhällets utrymme kraftigt. Journalister, opinionsbildare med flera utsätts för hot, våld och kidnappningar. Framgångsrika kvinnor tvingas hålla låg profil.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns ett stort antal rapporter om politiskt motiverade mord, försvinnanden och tortyr. Det är svårt att bedöma statens ansvar för dessa brott mot de mänskliga rättigheterna då den inte kontrollerar landet och då en rad olika miliser styr i dess ställe.

Under de senaste årens oroligheter i landet har vid upprepade tillfällen statliga styrkor och beväpnade grupper som inte står under statlig kontroll

gjort sig skyldiga till påtvingade försvinnanden. Det har gjorts få försök från statens sida att förebygga, undersöka och straffa förövarna vid dessa typer av brott.

I den nya lagen som uppdaterades efter revolutionen råder förbud mot tortyr. Enligt Human Rights Watch sker tortyr på både statliga fängelser och på utomrättsliga häkten, fängelser och förvarsenheter. Rapporter gör gällande att misshandel genom slag, piskning, elektriska stötar liksom sexuella övergrepp har förekommit.

Förhållandena i fängelserna är mycket svåra.

Dödsstraff

Det finns över 30 brott i strafflagen som föreskriver dödsstraff. Sedan Gadaffi störtades 2011 har civila och militära domstolar fortsatt utdöma dödsstraff. Under 2015 verkställdes inga avrättningar av statliga myndigheter.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

De rättsliga institutionerna präglas av stora utmaningar och har ibland upphört att fungera helt. Lagen förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Statliga och icke-statliga militära styrkor fortsätter att hålla människor godtyckligt frihetsberövade. Omfattningen av dessa frihetsberövanden är svårt att bedöma på grund av det osäkra läget i landet och då många utländska observatörer och internationella organisationer har tvingats lämna Libyen.

Rättssäkerhet

En person kan hållas fängslad i upp till två månader, enligt lag, om det finns misstanke om hot mot den allmänna säkerheten. Den gripne har rätt att ta del av på vilka grunder frihetsberövandet skett. Den gripne har även rätt till en försvarsadvokat och till en rättvis rättegång. Majoriteten av de anhållna fick dock under 2015 enligt uppgift inte tillgång till försvarsadvokat. Det finns ett flertal rapporter om att statliga myndigheter, militären och miliser frihetsberövat personer under obegränsad tid.

Straffrihet

Straffrihet är ett stort problem. Statens oförmåga att kontrollera landet har lett till straffrihet för beväpnade grupper på alla sidor av konflikterna.

Attacker och mord på människorättsaktivister har inträffat under oroligheterna allt sedan 2014 och många av brotten är fortfarande olösta. Liknande attacker har gjorts mot journalister, domare och poliser under 2015 och 2016, främst i områdena runt Benghazi, Sirte, och Derna.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och pressfrihet ska gälla enligt lag men så är inte fallet i praktiken. Enligt Reportrar utan gränser index har det förekommit fler än 30 attacker mot journalister under 2015 och det är inte ovanligt att journalister blir förföljda, utsatta för våld och hot. Svårast uppges situationen vara i Tripoliområdet.

Tillgången till internetuppkoppling är knapphändig och endast 17,8 procent av befolkningen använde enligt Världsbanken internet i Libyen år 2014. Enligt uppgift censurerar staten inte hemsidor eller sociala medier men liksom för traditionella medier förekommer självcensur bland bloggare, online-journalister och vanliga medborgare. Förföljelse, hot och våld mot journalister och oliktankande är vanligt förekommande.

Reportrar utan gränser placerar Libyen på en 164:e plats av 180 länder.

Mötes- och föreningsfrihet

Enligt den temporära konstitutionella deklARATIONEN har alla libyer rätt till fredliga möten och sammanslutningar. Staten har inte lyckats att upprätthålla dessa rättigheter.

Vid en demonstration måste staten informeras minst 48 timmar innan med möjlighet att förbjuda manifestationen tolv timmar innan den ska äga rum. Fredliga demonstrationer har blivit attackerade. En demonstration i Benghazi 2015 attackerades med granater. Enligt uppgift dog tolv personer och fler än 35 personer skadades.

Vid upprepade tillfällen har inskränkningar av mötes- och föreningsfriheten inträffat. Väpnade grupper har utsatt media, hjälparbetare och människorättsorganisationer för hot, bortföranden och lönnmord. Attacker mot journalister, aktivister och religiösa företrädare är vanliga. Få statliga åtgärder vidtas för att stoppa brotten.

Religions- och övertygelsefrihet

Islam är den statliga religionen och sharia är huvudkällan till all lagstiftning i landet. Det råder formell frihet att utöva andra religioner. All diskriminering baserad på religiös tillhörighet är förbjuden.

Av landets 6,4 miljoner invånare är 97 procent sunnimuslimer. Övriga tre procent är kristna, hinduer, bahaier, ahmadiyya-muslimer, buddister och judar. Det finns uppemot 50 000 kristna i landet, särskilt i landets södra delar. Många kristna tros ha flytt.

Staten lyckas inte upprätthålla lagen om religionsfrihet och vid upprepade tillfällen har förföljelse, våld och dåd riktats mot olika religiösa grupper, främst de kristna minoriteterna. Daesh har stått bakom majoriteten av dessa attacker.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Alla libyska arbetstagare ansluts automatiskt i ett allmänt fackförbund. Det är tvingande och fackförbundet går inte att lämna frivilligt. Icke-medborgare som arbetar i Libyen är inte inkluderade i detta fackförbund och får inte ansluta sig. Förutom detta allmänna fackförbund råder det förbud mot fackföreningar.

Det finns möjligheter till kollektivavtal men det finns restriktioner som gör att kollektivavtal inte får stå i motsatsställning till nationella ekonomiska intressen. Strejkrätt finns men den får endast användas efter förhandlingar där möjligheten till förlikning uttömts.

De interna konflikterna i landet har påverkat landets ekonomi mycket negativt. Oljeproduktionen har fallit från 1,6 miljoner fat per dag till cirka 200 000 under rapportperioden. Produktionsbortfallet har lett till att BNP minskat kraftigt. Enligt Världsbanken är 85 procent av Libyens befolkning anställda i den offentliga sektorn. Den informella sektorn är betydande och det finns ett stort antal gästarbetare som många gånger far illa.

Det är förbjudet med all form av tvångsarbete. Detta respekteras inte. Under konflikterna har många utländska arbetare flytt på grund av hårda

förhållanden. I vissa fall har migranter mot sin vilja tvingats stanna i Libyen för att utföra tvångsarbete eller arbete mot ytterst låg ersättning.

Libyen har ratificerat samtliga Internationella arbetsorganisationen ILO:s åtta centrala konventioner.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Oroligheterna i landet har fått konsekvenser för människors hälsotillstånd, både i fysisk och i psykisk bemärkelse. Tillgången till fungerande sjukvård är mycket bristfällig.

Medellivslängden år 2015 var 70 år för män och 76 år för kvinnor.

Socialförsäkringssystemet baseras på arbetsgivar- och arbetstagaravgifter. Förvärvsarbetare och pensionerade får tillgång till avgiftsfri eller subventionerad hälso- och sjukvård. Under rådande omständigheter i landet fungerar systemen bristfälligt. Primärsjukvård, akutsjukvård samt barn- och mödravård ska finnas tillgänglig vid statliga sjukhus för alla men sedan konflikterna startade 2014 har tillgången kraftigt försämrats.

Många experter och läkare har flytt landet och sjukhus har tvingats stänga. Hela sjukvårdssystemet lider av mycket stora brister. Libyer tvingas därför söka vård utanför landets gränser, i Tunisien, Egypten eller i Europa. Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) var fler än 30 000 skadade i behov av sjukvård under 2016, många av dem med livshotande skador.

Hälsoförhållandena skiljer sig åt i landet men generellt är förhållanden bristfälliga. Det finns tilltagande problem med tillgång till mat och vatten. Hjälparbetare har svårt att ta sig fram vilket gör lidandet för lokalbefolkningen värre.

Enligt WHO:s statistik från 2013 ligger barndödligheten på 15 av 1 000 födslar och för mödradödligheten 15 mödrar av 100 000 födslar.

Rätten till utbildning

Grundskola upp till 16 års ålder är obligatorisk. All skolgång inklusive gymnasiestudier är i princip avgiftsfria. Elever med begränsade ekonomiska resurser kan anhålla om studiestöd. Föräldrar som hindrar sina barn från den obligatoriska skolgången kan beläggas med sanktioner.

Allt sedan oroligheterna började 2011 har ett stort antal skolor och universitet tvingats stänga. De har även vid flera tillfällen attackerats.

Landets skolor har drabbats hårt och under 2015 fick många skolor stänga på grund av brist på säkerhet, lärare och fungerande infrastruktur. Enligt det libyska utbildningsdepartementet var 558 av 4 200 skolor stängda 2016, vilket påverkade 279 000 skolbarn.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Enligt UNDP:s index över mänsklig utveckling (HDI) placerar sig Libyen år 2014 på en 94:e plats, jämfört med plats 64 år 2011. Libyen har tidigare haft en stark energisektor och dess olje- och gasintäkter har betytt mycket för landet. Konflikterna har gjort att produktionen minskat drastiskt och att Centralbankens reserver använts.

Generellt är levnadsvillkoren i landet svåra. Bland annat sker det störningar i distributionen av el och vatten. Konflikterna begränsar hjälporganisationernas möjlighet att nå ut.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Enligt libysk grundlag ska män och kvinnor stå lika inför lagen och ingen ska diskrimineras. Staten har svårt att implementera lagstiftningen och diskriminering för flera grupper men framför allt för kvinnor är utbredd inom den kulturella, ekonomiska och sociala sfären. Sharia-lagar har stort inflytande i landet och styr frågor kring arv, skilsmässa och äganderätt.

Kvinnor får inte gifta sig med icke-medborgare enligt lag förutom vissa undantag som görs av staten efter långa byråkratiska processer. Kvinnor har ingen rätt att tilldela sina barn sitt medborgarskap och är då beroende av att barnens far är libysk medborgare.

Enligt libysk lag är det olagligt med våldtäkt men lagen kriminaliserar inte våldtäkt inom äktenskapet. Lagen hänvisar till att staten ska stå utanför vad som sker i familjen. Det går också att undgå det 25-åriga straffet för våldtäkt om förövaren gifter sig med offret. Det finns vidare en lag som gör att straffet för mannen kan förkortas vid mord om det finns misstankar om att

kvinnan varit otrogen. Sexuella brott mot kvinnor ses överlag som ett brott mot kvinnans heder snarare än henne som person.

Åldern för att ingå äktenskap är 18 år för både flickor och pojkar. Undantag kan göras. Barnäktenskap har ökat de senaste åren och drabbar allt yngre, främst flickor.

Kvinnors rättigheter i Libyen är också starkt begränsade genom att kvinnor diskrimineras socialt på daglig basis. Det kan handla om tillträde till och bemötande på arbetsmarknaden, rätten till att röra sig fritt och avsaknaden av personlig frihet. Det saknas skyddsnet för att stoppa våld mot kvinnor. Det finns kvinnorättsrörelser i landet som lyfter jämställdhetsfrågorna men på grund av det politiska vakuum som råder i landet är möjligheterna för stabila reformer på området begränsat.

Kvinnors rätt att höras och synas i den publika sfären är starkt begränsad och övergrepp och förföljelse mot kända kvinnliga aktivister har förekommit.

Barnets rättigheter

Många barn i Libyen har varit illa de senaste åren. På grund av de rådande omständigheterna finns det bristande information om barnens situation. Det finns ingen statistik om våld mot barn. Det svåra humanitära läget drabbar barn hårt.

Åldern för äktenskap är 18 år men undantag kan göras och barnäktenskapen har ökat de senaste åren. Flera organisationer har rapporterat om flickor så unga som tolv år som tvingats gifta sig med Daesh-krigare för att skydda familjen.

Det förekommer också rapporter om barnsoldater och att minderåriga rekryteras till statliga trupper trots en åldersgräns på 18 år. Enligt media har Daesh tränat barn i Libyen för att delta i militära operationer.

Libyen har inte undertecknat Haagkonventionen om civilrättsliga aspekter rörande bortförande av barn.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Sunnimuslimer utgör 97 procent av Libyens befolkning. Därutöver finns det kristna, hinduer, bahaier, ahmadiyya-muslimer, buddister och judar. Enligt lag är diskriminering på grund av tro förbjuden men sedan 2014 har förföljelser och attacker mot flera av dessa minoriteter inträffat. Daesh har genomfört terroristattacker mot kristna egyptier, ghaneser, etioper och eritreaner i landet.

Rasdiskriminering förekommer mot mörkhyade medborgare. Det finns inga rapporter om förföljelser av judar eller ateister.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet i Libyen är det olagligt att vara lesbisk, bisexuell, transperson eller intersexuell och det sker både officiell och social diskriminering mot hbtq-personer. Homosexuella handlingar kan leda till fleråriga fängelsestraff. Medborgares inställning till hbtq-personer tenderar att vara negativ. Ämnet är stigmatiserat i samhällsdebatten. Rapporter finns om våld, trakasserier och utpressning baserat på sexuell läggning och könsidentitet.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Sedan de väpnade konflikterna i Libyen 2014 har hundratusentals personer tvingats på flykt från sina hem. Det beräknas finnas cirka 300 000 internflyktingar i landet.

Libyen är också ett transitland för många människor på flykt från områdena söder om Sahara. Mellan 700 000 och 1 000 000 migranter befinner sig i Libyen. Cirka en procent har frihetsberövats. Det finns 34 förvarsenheter för migranter, av vilka 16 stycken står under statlig kontroll men i praktiken styrs av miliser. Levnadsvillkoren rapporteras vara undermåliga med övergrepp, trångboddhet och brist på mat. De senaste åren har nätverken av människosmugglare vuxit sig starka.

Många migranter och flyktingar i Libyen saknar skydd. Det är vanligt förekommande att de utnyttjas som billig arbetskraft eller utsätts för tvångsarbete eller människohandel. Smugglare utnyttjar den instabilitet som råder i landet och i flera fall sker samarbeten mellan de milisgrupper som håller människor frihetsberövade på förvarsenheterna och smuggelnätverk.

Sedan 2014 har FN dragit tillbaka en stor del av sin personal i landet och det finns därför ingen heltäckande registrering av migranter och flyktingar. Både UNHCR och IOM har verksamhet i landet och bistår bland annat med att förbättra situationen i förvarsenheterna, men säkerhetsläget begränsar verksamheten. IOM organiserar resor för migranter som på frivillig basis önskar återvända till sina hemländer.

Enligt Human Rights Watch och Amnesty International förekommer tortyr och andra övergrepp på förvarsenheterna. Rapporter finns om piskning, slag och elstötar. Det är samma problem där som i fängelserna med överfulla lokaler, dålig sanitet som får sjukdomar att gräsa och avsaknad av sjukvård.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Enligt lag har personer med funktionsnedsättning rätt till ekonomiskt och socialt stöd. Det finns dock inget specifikt förbud mot diskriminering för personer med funktionsnedsättningar.

Staten har inte lyckats leva upp till att skydda funktionsnedsattas rättigheter. Få statliga byggnader saknar tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1970. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades 1989 och det fakultativa protokollet avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1970. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1988.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1989. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2004.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1989. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr har inte ratificerats.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1993. Det tillhörande protokollet om barn i väpnade konflikter och det tillhörande protokollet om handel med barn och barnpornografi ratificerades år 2004.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* signerades 2008.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har inte ratificerats.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet har inte ratificerats.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* har inte ratificerats.

Regionala instrument

Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter, *African Charter on Human and Peoples Rights (ACHPR)*, ratificerades år 1986
Tilläggsprotokollet om kvinnors rättigheter ratificerades år 2004.

Afrikanska stadgan om barnens rättigheter och välfärd, *African Charter on the Rights and Welfare of the Child, (ACRWC)*, ratificerades år 2000.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Sverige var 2016 den åttonde största bilaterala humanitära givaren till Libyen. Sida fördelade år 2016 totalt 34 miljoner kronor till Libyen, via Röda korset, UNHCR, Unicef och Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB). Därutöver tillkommer stöd på 14 respektive 16 miljoner kronor till Libyen genom Sveriges icke öronmärkta kärnstöd till WFP och FN:s katastroffond (CERF).